

Nr 188.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående den personliga frihetens värnande mot psykiatrisk läkarepraktik, som går utöver sin kompetens och befogenhet.

Demokratien är ännu en ytlig, formell företeelse utan verkligt demokratiskt innehåll. Allstädes bestå människorna av styrande och styrda, ledda väsentligen, de förra av maktinstinkter och de senare av slavsinne. Individernas andliga befrielse samt funktionarismens omvandling till ett intelligent och behjärtat verktyg i mänsklighetens tjänst är framtidens största samhällsuppgift. Låtom oss nu till en början samla verklighetsbilder till belysande av denna viktiga angelägenhet.

*

Rätten att beröva en fullmyndig person friheten genom häktning för brott är omgärdad med särskilda garantier och prövas ytterst av domstol. Rätten att inskränka en sådan persons civila befogenheter genom omyndighetsförklaring är också ovillkorligen en domstolsfråga.

Befogenheten åter att internera en fullmyndig person på grund av sinnessjukdom är överlämnad åt läkarne i gemen och polismyndigheterna i förening. Befogenheten att förklara en sådan person hava saknat rättskapacitet för upprättandet av en rättshandling såsom testamente eller gåvobrev är genom praxis i själva verket även överlämnad till läkarne ensamma även om saken kan medelst rättegång komma jämväl under domstols bedömande.

Visserligen har även för interneringar stadgats en ytterligare garanti främst genom särskild prövning av läkaren vid sinnessjukanstalten samt förbud för läkare, som utfärdat intyg om sjukdomen, att intaga den sinnessjuka på egen anstalt. Detta är dock uppenbarligen såsom

erfarenheten visat icke tillräcklig garanti i många fall. Läkareintyg om saknad av rättskapacitet för viss rättshandlings utfärdande är åter icke förenad med annan garanti. I båda fallen kan emellertid saken hänskjutas till domstol, därest någon rättsägare finnes, som vill och kan inlåta sig på vanskligheterna av en process. Men även i en rättegång spelar läkarens intyg rent auktoritativt ofta en avgörande roll.

Faran för obehöriga intrång i dylika fall på den personliga friheten har ökat alltmer de senare tiderna. Den psykiatriska vetenskapen har nämligen utvidgat och specialiserat sin forskning. Man måste emellertid besinna att denna vetenskap visserligen bygger på åtskilliga rön, som kunna lämna en god vägledning, men å andra sidan knappast kunnat med förståelse eller rättvist genomskåda människonaturens mångsidiga innehåll eller finna riktiga förklaringar till olika livsyttningar. Bästa beviset därför äro de fullständigt stridiga meningar som yppa sig mellan psykiatrici i nästan alla speciella fall av ömtålig innebörd. Man kan tryggt säga att avgörandet i dessa ting ännu åtminstone till en väsentlig del måste vara förbehållen det vanliga civila omdömet. Mången idkare av nämnda vetenskap medger också, att den knappast är vetenskaplig utan snarare ett famlande försök, att efter vissa nya metoder komma till klarhet över ett med dylika metoder ofta nog oåtkomligt innehåll. Härtill kommer en sak som i detta sammanhang är av största vikt, nämligen den bristande överensstämmelsen mellan det som vetenskapen dömer som sjukt och det som rätten dömer som inkapabelt att fullgöra rättsliga handlingar. Det är ingalunda uteslutet att en person, som av psykiatrien med rätta påstämplas en diagnos, kan i lika hög grad som en frisk bedöma en handling och värdesätta dess följder.

Särdeles äventyrligt måste emellertid detta forskningssträvande bliva när det framträder såsom yrkesmässig praktik för att därpå förtjäna penningar. Erfarenheten giver därpå oavlåtliga nya exempel.

Interneringar företagas sålunda i allt större omfattning efter den snabbare metod, som enligt sinnessjukstadgan bör endast undantagsvis för tvingande fall användas. Det inträffar allt oftare att en anhörig blir i tillfälle utan vidare omgång att emot en närståendes vilja internera denne utan att tvingande skäl i form av fara eller dylikt föreligger. Vederbörande vänder sig till en praktiserande läkare. En kort undersökning äger rum av föremålet såvida man ej rent av nöjer sig med intyg från andra personer. Specialister äro i allmänhet benägna att konstatera sin specialitets förhandenvaro och allmänheten har god kännedom, om vilka specialister som äro på detta sätt ivrigast i sitt

yrke. En attest om sinnessjukdoms tillvaro utfärdas, läkaren får sitt arvode och går. Sedan anmodas polisen om biträde på grund av den utfärdade läkareattesten. Polismän uppträda och söka gripa det olyckliga offret, som, slutligen anträffat, i automobil bortföres för att inspärras och naturligtvis under dylik behandling har all utsikt att kunna bli till hälsan försämrad. Upprörande exempel på sådana fall av internering förekomma. Den kontroll som skall utövas genom ny undersökning på anstalten är också föga effektiv. Någon grund till sjuklighet i något visst avseende har merendels legat till grund för det inledda förfarandet och det är naturligtvis mycket svårt för en läkare att desavuera en kollega.

Ett särdeles farligt verktyg har denna läkarepraktik blivit i sitt tillmötesgående mot släktingar, som för upprätthållande av arvsanspråk söka få en anhörig ställd under förmynderskap eller en gåvohandling förklarad ogiltig. Särskilt börjar det bli en ganska utbredd praktik att söka genom praktiserande psykiatrici få testamenten upphävida, oavsett om de hava ett förnuftigt och vida nyttigare innehåll, än som innefattas i arvsanspråken. Man vänder sig till någon sådan läkare samt överlämnar till honom det största möjliga antal intyg från olika personer om den utpekades uppförande vid skilda tillfällen. På dylika intyg, ibland dock kontrollerade genom personliga förhör med intygsgivarna, men utan undersökning av själva personen eller något försök att låta även den andra sidan komma till tals, kan man ibland tillåta sig att på heder och samvete intyga att personen i fråga icke haft sådan sinnesförfattning vid rättshandlingens upprättande, att densamma kunnat äga rättslig verkan. När en sådan sak kommit till domstol har det ofta visat sig att den förmente vetenskapsmannen icke ens gjort någon undersökning om dessa intygsgivares egen kompetens att fälla sina omdömen, utan byggt viktiga slutledningar på de mest ovederhäftiga uttalanden. Det har ock visat sig att, när den andra parten även fått komma till tals, en rad vittnen kunnat åberopas, som haft en alldeles annan uppfattning än de intygsgivare, som vetenskapsmannen ensidigt litat sig till.

En kontroll ligger nu visserligen i domstolarnas slutliga prövningsrätt. Många domstolsutslag hava också dragit ett brett streck över dylika vetenskapliga uttalanden och detta till och med även när medicinalstyrelsen ansett sig kunna lägga sin skyddande hand över en kollegas obetänksamhet. Men i många fall kommer saken aldrig under domstol, utan utlåtandet får understundom i tysthet göra sin gärning, och även i de mål, som dragas under domstolarna, äventyras ofta att mångfalden

domare med formell läggning helt och hållet suspendera sitt eget omdöme på grund av vad man kallar »en auktoritets» oangripliga votum.

Ja, det kan till och med inträffa att någon som helst prövning av domstol i rättsskipningens nuvarande tillstånd icke kan erhållas. Detta visar »Lotten von Kræmers testament», vars öde rekommenderas alla i denna fråga intresserade till närmare studier ur de därom i bokhandeln utgivna handlingarna. Under ledning av en rådfrågad praktiserande psykiatriker och med stöd jämväl av andra intyg lyckades den avlidnes släktingar så uppskrämma en del av styrelsen i testamentets egen stiftelse, att trehundrausen kronor gingo förlorade för fattiga författare i vårt land. Testamentet var dock uttrycket för en klok tanke, som den avlidna burit på under större delen av sitt liv, och hennes synnerliga kompetens att göra just detta förordnande vitsordades å andra sidan av en rad med henne verkligt bekanta personer, av vilka icke mindre än fem varit närvarande vid testamentets upprättande, och bland dem också två vårt lands främsta psykiatrici. Men när sedan saken kom till domstolarne ansågs hennes egen stiftelse äga befogenhet att genom ett medgivande av grunden till släktingarnas talan om hennes bristande rättskapacitet upphäva stiftelsens egen grundval, innan densamma vunnit laga kraft. Testamentsexekutorerna fingo häremot ej föra någon talan. På detta sätt berövades den avlidna genom en ensidig läkarepraktik till och med alla möjligheter att få sin sak rättsligen prövad.

Man bör kunna medgiva att här uppenbarligen föreligger en lucka i statsförfattningens värn om den enskilda friheten och att något måste åtgöras för att fylla densamma.

Nu har visserligen Kungl. Maj:t den 12 september 1913 medgivit, att inom civildepartementet må tillkallas sakkunniga med uppdrag bland annat att verkställa revision av gällande bestämmelser angående inlagande å sinnessjukanstalt. De i följd härav tillkallade sakkunniga äro för närvarande sysselsatta med detta uppdrag, i vilket enligt motiveringen ingår bland annat att taga i betraktande att det allmänna kravet vuxit på garantier mot obehöriga intrång i den personliga friheten.

Detta uppdrag avser dock endast internering av sinnessjuka och den förutsätter såsom garantier allenast revision av en administrativ författning. Hägnandet av den personliga friheten bör dock i detta fall som i de övriga ske genom lag och omfatta även andra utvägar än som man tänkt sig med den ifrågasatta revisionen av sinnessjukstadgan. Möjlighet att i alla fall kunna få denna sak definitivt prövad, även av

domstol, synes böra i denna författning tillerkännas ett tillräckligt antal behöriga personer.

Vidare är det nödvändigt att psykiatricis kompetens att hava ett avgörande ord i bedömandet av rättslig kapacitet begränsas till vad den bör och kan vara. Den psykiatriska vetenskapen har som sagt långt ifrån det mänskliga greppet på denna sak i alla de fall, som äro tvivelaktiga. Den urartar därför lätt till ett legalt kvacksalveri, som måste på det bestämdaste avvisas.

Detta är nog en livsbetingelse för den psykiatriska vetenskapen själv. Den kan icke vara betjänt med att bland domare och advokat-kårerna alltmer sprider sig den uppfattningen, att den som först vänder sig med en beställning på ett utlåtande till en sådan praktiserande yrkesman gemenligen också får honom på sin sida.

Den överläggning i detta ämne som nu obestriddigen påkallas måste naturligtvis vara allsidig. Vid densamma böra få komma till tals olika uppfattningar bland läkarne och en fyllig representation för lekmanuppfattningen, på vilken senare 1734 års lag bygger sina stadganden i förevarande fall.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära ett övervägande i vad mån och på vad sätt den personliga friheten må kunna i ovan angivna avseenden värnas mot psykiatrisk läkarepraktik, som går utöver sin kompetens och befogenhet.

Stockholm den 28 januari 1916.

Carl Lindhagen.